

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“ БЛАГОЕВГРАД

2700 Благоевград, ул. Иван Михайлов 66; 073 / 88 55 01; info@swu.bg; www.swu.bg

ФАКУЛТЕТ ПО ИЗКУСТВАТА

**Катедра „ТЕЛЕВИЗИОННО, ТЕАТРАЛНО И
КИНОИЗКУСТВО“**

НИКОЛАЙ ВАЛЕРИЕВ БЪРЗАКОВ

**„ПСИХОЛОГИЯ НА ЖЕСТА И ПОВЕДЕНЧЕСКО
ВЪЗПРИЯТИЕ В КИНОТО И ТЕАТЪРА“**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване
на образователната и научна степен **“доктор”**
в професионално направление

8.4. Театрално и филмово изкуство

/Кинознание, Киноизкуство и Телевизия/

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ

Проф. д-р Цветан Недков

Благоевград

2025 г

ДИСЕРТАЦИОННИЯТ ТРУД БЕШЕ ОБСЪДЕН НА РАЗШИРЕНО ЗАСЕДАНИЕ НА КАТЕДРА „ТЕЛЕВИЗИОННО, ТЕАТРАЛНО И КИНОИЗКУСТВО ” ПРИ ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“, ГР. БЛАГОЕВГРАД НА 18.03.2025 Г. И ЩЕ БЪДЕ НАСРОЧЕН ЗА ЗАЩИТА ПРЕД НАУЧНО ЖУРИ. АВТОРЪТ Е ДОКТОРАНТ В РЕДОВНА ФОРМА КЪМ СЪЩАТА КАТЕДРА.

ДАННИ ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД:

- БРОЙ НА СТРАНИЦИТЕ: **251**
- БРОЙ НА ТАБЛИЦИТЕ: **1**
- БРОЙ НА ЦИТИРАНИТЕ ИЗТОЧНИЦИ: **65**
- БРОЙ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ НА АВТОРА ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД: **3 (ТРИ)**

ПУБЛИЧНАТА ЗАЩИТА СЕ ЩЕ СЕ ПРОВЕДЕ НА 05.06.2025 Г. ОТ 10:30 Ч. НА ЗАСЕДАНИЕ НА НАУЧНО ЖУРИ В СЪСТАВ: ПРОФ. Д-Р АНДРОНИКА МАРТОНОВА, ПРОФ. Д-Р ВЕЛИМИР ВЕЛЕВ, ПРОФ. Д-Р МАТИН ДИМИТРОВ, ДОЦ. Д-Р ИРИНА КИТОВА, ДОЦ. Д-Р КРУМ ИВАНОВ, РЕЗЕРВЕН ЧЛЕН: ПРОФ. Д-Р МАРИЯНА ЛАЗАРОВА, ДОЦ. Д-Р МИЛЕНА АНЕВА.

МАТЕРИАЛИТЕ ПО ЗАЩИТАТА СА НА РАЗПОЛОЖЕНИЕ НА ИНТЕРЕСУВАЩИТЕ СЕ В КАТЕДРА „ТЕЛЕВИЗИОННО, ТЕАТРАЛНО И КИНОИЗКУСТВО“.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	4
1. Въведение в темата.....	4
2. Значимост и актуалност на проблематиката.....	6
3. Състояние на изследвания проблем.....	8
4. Цел и задачи на изследването.....	11
5. Методология на изследването.....	12
6. Работна хипотеза на изследването.....	13
7. Обхват и обект на изследването.....	15
8. Аprobация на резултатите от изследването.....	16
II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	20
III. СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	23
IV. ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	38
V. СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИ НА ДОКТОРАНТА ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	40

I ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Въведение в темата

Жестът, като основен елемент на човешкото изразяване и комуникация, заема централно място в изпълнителските и екранни изкуства. Отвъд пределите на чисто физическото движение, той се разгръща като сложен психо-физически, културно-семиотичен и дори екзистенциален феномен – натоварен със смисъл, пропит с емоция, кодиран в културни практики и вкоренен в неврологични процеси. Той е мощен инструмент за артиста – актьор в киното и театъра, танцьор, пърформър – средство за изграждане на образ, канал за взаимодействие и катализатор за трансформация. В съвременната епоха, белязана от ускоряваща се дигитализация, медиация на преживяването и предизвикателства пред автентичното телесно присъствие, необходимостта от задълбочено разбиране на същността на жеста, неговите органични корени и комплексните му взаимодействия с новата реалност придобива острота и значимост.

Настоящият дисертационен труд се фокусира върху концепцията за **интегралния жест** – теоретична рамка, която се стреми да преодолее фрагментарните подходи и да разкрие жеста в неговата цялост. Интегралният жест се разглежда не като изолиран акт, а като **динамично, въплътено събитие**, което

обхваща не само видимата физическа форма, но и невидимите измерения на вътрешната мотивация, емоционалната наситеност, когнитивния заряд, енергийния поток и културния контекст. Той е възлов израз на **въплътеното съзнание (embodied consciousness)** – идеята, че умът и тялото са неразривно свързани, а познанието, преживяването и действието са фундаментално заложени в телесния опит. Интегралният жест е **мост между вътрешния свят на артиста и външната реалност**, диалогично поле, където се срещат мисъл, чувство, памет и импулс, проявяващ се не само в движението, но и в **неразривната му връзка с дишането, гласа, пространството и съзнанието**.

Изправен пред липсата на единен теоретичен модел и осезаемия разрыв между академичното знание и живата творческа практика, настоящият дисертационен труд се стреми да **преодолее тази фрагментация**, предлагайки **холистичен и интердисциплинарен подход**. Синтезирайки прозрения от философията (особено феноменологията), психологията, неврологията, антропологията, теорията на изкуството, соматичните практики и източните традиции, и верифицирайки ги чрез **качествен анализ на казуси** (задълбочени интервюта с водещи международни практики) и **практически лабораторен опит**, трудът изгражда многоизмерна представа за интегралния жест.

Разбирането и култивирането на интегралния жест, както се аргументира тук, отваря нови пътища за **по-автентично и**

въздействащо сценично и екранно присъствие, за задълбочаване на комуникацията със зрителя и за изследване на самия човешки опит в неговата сложност. По този начин, темата притежава не само теоретична стойност, но и съществено практическо значение за развитието на изпълнителските изкуства и педагогиката в ХХІ век. Жестът, като основен елемент на човешкото изразяване и комуникация, заема централно

2. Значимост и актуалност на темата

Темата на дисертационния труд, **"Психология на жеста и поведенческо възприятие в киното и театъра"**, притежава неоспорима **значимост и актуалност** в съвременния научен и културен контекст. В **теоретичен план**, изследването се фокусира върху фундаментален аспект на човешкото съществуване – жеста, който е неотделим елемент от комуникацията, изразяването на емоции и идеи, и от същностно значение за изпълнителските изкуства. Разбирането на психологическите и неврологични основи на жеста, неговата роля в създаването на смисъл, въздействие и естетическо преживяване, представлява ключов елемент за развитието на хуманитарните науки и за по-задълбоченото познание за човешката природа. Темата се отличава с **интердисциплинарен характер**, обединяващ знания и методологии от философията, психологията, неврологията, антропологията, теорията на

изкуството, театрознанието, кинознанието и соматичните практики, което е в съзвучие със съвременните научни търсения, стремящи се към интегративен и холистичен подход при изследване на сложни феномени. Същевременно, изследването адресира актуален изследователски проблем, свързан с необходимостта от преодоляване на липси в съществуващите изследвания на жеста и от изграждане на по-цялостна и нюансирана картина, която да отчита неговата многоизмерност и комплексност в контекста на изпълнителските изкуства.

В практически план, дисертационният труд е от съществено значение за усъвършенстване на актьорската подготовка и изпълнение, като предлага нови методи и техники за култивиране на телесното осъзнаване, освобождаване от напрежение и блокажи, култивиране на присъствие и концентрация, разширяване на изразния репертоар и подобряване на комуникацията със зрителя. Разбирането на психологическите и неврологичните аспекти на жеста може да обогати режисьорската работа и да вдъхнови създаването на нови форми на изкуство, интегриращи движение, звук, визуални елементи и дигитални технологии по иновативни начини. Нещо повече, темата придобива особена актуалност в дигиталната ера, която радикално трансформира начина, по който общуваме, създаваме и възприемаме изкуство. Изследването на влиянието на дигиталните технологии върху жеста и търсенето на нов интегрален жест в контекста на виртуалната реалност са от

ключово значение за бъдещето на изпълнителските изкуства и за запазване на човешкото присъствие и автентичност в епоха на технологична медиация. Не на последно място, изследването има социална значимост, допринасяйки за по-добро разбиране на човешката комуникация, за култивиране на сетивността и за изследване на нови пътища за творчество и себепознание. В заключение, темата за психологията на жеста и поведенческото възприятие в киното и театъра е теоретично значима, практически полезна и актуална в съвременния свят, предлагайки ценни прозрения и насоки за развитието на изпълнителските изкуства и за по-дълбоко разбиране на човешката природа.

3. Състояние на изследвания проблем

Въпреки значителния обем от научни изследвания, посветени на жеста от различни дисциплинарни перспективи, съществува отчетлив дефицит в разбирането на неговата комплексна роля и многоизмерна природа в контекста на изпълнителските изкуства, особено в сферите на киното и театъра. Съществуващите изследвания, често се фокусират върху отделни аспекти на жеста – комуникативен, психологически, неврологичен или културологичен – без да обхващат цялостната картина на неговата функция в сценичното изкуство.

Липсва цялостен подход към изследването на жеста, при което се пропускат важни взаимовръзки и синергии между различните му измерения. Подход, който да интегрира

философски, психологически, неврологични, културни и практически аспекти в единна рамка за анализ. Съществуващите теоретични модели често не отчитат спецификата на изпълнителските изкуства, където жестът не е просто форма на невербална комуникация или израз на емоции, а се превръща във фундаментален елемент на художественото преживяване, средство за създаване на смисъл, атмосфера и въздействие върху зрителя.

Ограничения се наблюдават и в практическата насоченост на изследванията. Много от съществуващите трудове са предимно теоретични, без да предлагат конкретни методи и упражнения, които да бъдат приложени в актьорската подготовка и режисьорската практика. Липсват изследвания, които да се фокусират върху разработването на практически инструменти за култивиране на интегралния жест, за разширяване на изразните възможности на актьора и за постигане на по-дълбока връзка с публиката.

В допълнение към тези теоретични и практически нужди, съществува и **актуален изследователски проблем**, свързан с влиянието на дигиталната ера върху жеста в изпълнителските изкуства. Навлизането на дигиталните технологии и виртуалната реалност поставя под въпрос традиционните представи за тяло, присъствие, автентичност и комуникация, като същевременно отваря нови хоризонти за творчество и изразяване. Необходимо е да се изследва как дигиталната среда трансформира жеста, какви

нови форми на жестова изразност се появяват и какви предизвикателства възникват пред изпълнителите в контекста на дигиталната ера.

Настоящият дисертационен труд се стреми да запълни тези съществени празноти в изследователското поле, като предлага **интердисциплинарен подход** към изследване на жеста в изпълнителските изкуства. Чрез въвеждането на понятието "интегрален жест", дисертацията се стреми да надхвърли редукционистичните дефиниции и да разкрие многоизмерната природа на жеста, синтезирайки философски, психологически, неврологични, културни и практически аспекти в единна изследователска рамка. Трудът предлага нови теоретични концепции, основани на личен изследователски опит, и разработва конкретни методи и упражнения за култивиране на интегралния жест, насочени към актьори, режисьори, танцьори и пърформанс артисти. В отговор на актуалните тенденции в дигиталната ера, дисертацията се фокусира върху влиянието на дигиталните технологии и виртуалната реалност върху жеста, изследвайки както новите възможности, така и предизвикателствата, които те поставят пред изпълнителските изкуства. По този начин, настоящият труд се стреми да допринесе за по-пълно, задълбочено и практично разбиране на жеста в изпълнителските изкуства, отговаряйки на належаща нужда от комплексно и интердисциплинарно изследване на този фундаментален аспект на човешкото изразяване.

4. Цел и задачи на изследването

Основна цел: Да се изследва интегралният жест в изпълнителските изкуства (театър, кино, танц, пърформанс) в неговата многопластова природа – като физическо действие, психологически израз, неврологичен процес, културен феномен и средство за комуникация и въздействие.

Постигането на тази цел предопределя последователното решаване на следните **изследователски задачи**:

1. Да се **дефинира понятието "интегрален жест"** и да се разграничи от обикновеното движение и от други свързани понятия (мимика, поза, пантомима).
2. Да се анализират **психологическите и неврологичните механизми на жеста**, като се обърне внимание на:
 - *Връзката между жест и емоция, намерение, мисъл.*
 - *Ролята на въплътеното съзнание и подсъзнателните процеси.*
 - *Механизмите на емпатията и възприятието на жеста от страна на зрителя.*
 - *Влиянието на различните сетива.*
3. Да се изследват **културните и историческите измерения на жеста**, като се обърне внимание на:
 - *Етимологията на термина "жест".*
 - *Връзката между жест, ритуал, мит и обредност.*

- *Различни теоретични подходи към жеста (феноменология, постструктурализъм, източни философии).*
- 4. Да се анализира **спецификата на жеста в киното и влиянието на дигиталните технологии върху него.**
- 5. Да се изследва работата с жеста на ключови фигури в **съвременния театър, кино и перформанс** (Михаил Чехов, Йежи Гротовски, Еуженио Барба, Марина Абрамович, Филип Зарили, Алехандро Ходоровски, Дейвид Линч) и други.
- 6. Да се предложат **практически методи и упражнения за култивиране на интегралния жест** в актьорската подготовка.
- 7. Да се изследват начините, по които различните сетива, синестезията и пространството участват в цялостното **възприятие и изпълнение на жеста.**
- 8. Да се интегрират **източни практики** като йога и тай-чи в контекста на изследването на жеста.

5. Методология на изследването

Методологията на настоящото изследване се основава на интердисциплинарен подход, съчетаващ теоретичен анализ на литературни източници в областта на философията (феноменология, постструктурализъм), психологията (когнитивна психология, психоанализа), неврологията, антропологията и теорията на изкуството (театрознание, кинознание, изкуствознание), с емпиричен анализ на примери от театъра, киното, танца и перформанса (спектакли, филми, записи).

Използва се сравнителен анализ на различни теоретични постановки и практически методи, свързани с жеста, допълнен от феноменологичен анализ, включващ интроспекция и рефлексия върху собствения опит. Ключов елемент от методологията е практическото изследване чрез участие в уъркшопи, ателиета, репетиционни процеси, както и провеждане на самостоятелна лабораторна работа с жеста, и провеждане на интервюта с водещи практики и теоретици в областта на изпълнителските изкуства. Този многослоен подход цели да осигури цялостно и задълбочено разбиране на интегралния жест в неговата сложност и многоизмерност.

6. Работна хипотеза на изследването

Дисертационният труд изхожда от следната основополагаща работна хипотеза: Интегралният жест, дефиниран като целенасочено, експресивно и смислово натоварено действие, което е израз на vyplътенoto съзнание и се разгръща в диалог между вътрешния и външния свят на артиста, подлежи на съзнателно култивиране чрез специфични методи и упражнения. Това култивиране води до разширяване на изразните възможности на изпълнителя, задълбочаване на връзката му със собственото тяло, съзнание и емоции, и в крайна сметка – до постигане на по-автентично, въздействащо и трансформиращо сценично, респективно екранно, присъствие. Хипотезата съдържа няколко ключови аспекта, които се подлагат

на обстойно изследване и доказване в хода на дисертационния труд. Първо, постулира се съществуването на "интегрален жест", който надхвърля конвенционалните разбирания за жеста като физическо движение или невербален знак, като се набляга на неговата многоизмерност, обхващаща физически, психологически, културни и екзистенциални аспекти и дълбоката му свързаност с вплътеното съзнание. Второ, хипотезата твърди, че интегралният жест не е просто спонтанна проява, а подлежи на съзнателно развитие и усъвършенстване чрез целенасочена работа и прилагане на специфични практики. Това отваря възможността за обучение и усъвършенстване в изкуството на жеста, което води до разширяване на изразния репертоар на изпълнителите. Трето, подчертава се, че култивирането на интегралния жест води до задълбочаване на връзката на изпълнителя с неговото тяло, съзнание и емоции, представяйки работата с жеста не просто като външна техника, а като път към себепознание и вътрешна трансформация. Четвърто, хипотезата утвърждава, че усъвършенстването на интегралния жест води до постигане на по-автентично, въздействащо и трансформиращо присъствие на сцената или екрана, което позволява на изпълнителя да комуникира по-ефективно със зрителя, да предизвиква по-дълбоки емоционални и когнитивни реакции и да създава по-запомнящи се преживявания. За да се провери и докаже валидността на тази многоаспектна работна хипотеза, дисертационният труд прилага комплексен методологически

подход, включващ теоретичен анализ на съществуващи постановки и концепции, свързани с жеста, от различни дисциплинарни перспективи; емпиричен анализ на примери от театъра, киното и други форми на изпълнителско изкуство; практическо изследване, включващо разработване и тестване на конкретни методи и упражнения за култивиране на интегралния жест; и провеждане на интервюта с изтъкнати практики и теоретици в областта. Крайната цел е да се предоставят убедителни аргументи и доказателства, подкрепящи работната хипотеза, и да се демонстрира същността, значението и потенциала за развитие на интегралния жест в киното и театъра.

7. Обхват и обект на изследването

Обхватът на изследването е съсредоточен върху интегралния жест като обект в контекста на изпълнителските изкуства – театър, кино, танц и пърформанс – като се разглежда в неговата многоизмерност: като физическо действие, психологически израз, неврологичен процес, културен феномен и средство за комуникация и въздействие. Изследването обхваща както теоретичните аспекти на жеста, така и практическите методи за неговото култивиране, като се анализират както класически, така и съвременни подходи. **Географски и културно**, изследването обхваща примери и теоретични постановки от западни и източни традиции, търсейки универсални принципи, но и отчитайки специфичните културни контексти. **Времевият**

обхват включва както исторически аспекти (етимология, ритуални практики), така и съвременни тенденции в изпълнителските изкуства и научните изследвания, , като се отчита и влиянието на дигиталните технологии върху трансформацията и проявлението на жеста. Изследването не се ограничава до конкретен жанр или стил, а обхваща широк спектър от изразни форми, в които жестът играе ключова роля. Взема под внимание и изследва връзката между различните дялове на изкуството- кино, театър и пърформанс.

8. Аprobация на резултатите от изследването

Аprobацията на резултатите е направена чрез участия на различни национални и международни конференции, реализирани спектакли, форуми, проекти и обучения, както следва:

- Изнесена лекция на International Federation for Theatre Research (IFTR) 2024 Conference към Cambridge Core със заглавие „*The Tragedy of Imagination: Navigating Artistic Vision in a World of Distraction, Procrastination, and Superficial Trends*“. 15.07.2024 - 19.07.2024 г., Манила, Филипините
- Участие в симпозиум Theater Management and Advanced Talent Training for the “Belt and Road” Countries. 15.10.2024 - 28.10.2024 г. Пекин, Китай.
- Участие в IETM Sofia Plenary Meeting 2024 с пърформанса „One, two“, по покана на IETM - International network for contemporary

performing arts, 12.06.2024 - 15.06.2024 г., София, България.

<https://www.ietm.org/en>

- Участие в международния фестивал December Dance 23 с перформанса „One, two”, 07.12.2023 - 17.12.2023 г., Брюж, Белгия.
- Участие в международния фестивал International Documentary Film Festival Amsterdam (IDFA) 23 с лекция и перформанс, тема Phenomenal Friction; 08.11.2023 - 19.11.2023 г., Амстердам, Холандия, <https://www.idfa.nl/en/>
- Участие в перформанс лаборатория „Sound Body“ в сътрудничество с Питър Шишли (USA) и Зорница Стоянова (BG/USA), 2024.
- Участник в срещите Trilateral Artist Share, артистичен обмен на независими артисти от България, Унгария и САЩ, Сътрудничество с BodyMeld – Sofia, Workshop Foundation – Budapest и Philadelphia Dance Projects – Philadelphia. 2023.
- В медиума на фотографията - спечелена Bronze Award в категорията Portrait Creative 2023 Annual Final Winners, WPE International Photography Awards. 2023.
- Участие в танцов перформанс One,two. София, България: хореограф Християн Бакалов, 2023.
- Участие в проекта Pure. София, България: хореограф Християн Бакалов, 2023
- Перформър в танцовите спектакли „My Head Will Burst“ и "Let`s talk about love" в сътрудничество в китайския хореограф Янг Уейджия под музикалния съпровод на живо на Ся Юян. Китай,

България: choreogr. Yang Weijia, 2023. Derida Dance Center, София, 14.07.-03.08.23.

- Участие в едноседмичен интензив и пърформанс с Джулиен Хамилтън (Julyen Hamilton). „Театрални механизми: Работа с обекти“, София, 23-27.05.23 <https://julyenhamilton.com>
- Участник в множество работни ателиета с Паоло Нани (Paolo Nani, Italy/ Denmark), 2023-2024 <https://www.paolonani.com>
- Участник в работни ателиета и интензиви с Израел Алони (Israel Aloni, Sweden), 2023-2024 <https://www.sydneydancecompany.com/people/israel-aloni/>
- Участие в едноседмичен интензив “Poetic Movement – working with the wisdom of the body” със Стийв Батс (Steve Batts, Северна Ирландия), като резидент в BodyMeld Performance Research Academy 2023, София, 15-19.05. 2023 <https://echoechodance.com>
- Участие в едноседмичен интензив “Expanding Perceptions – инструменти за танцово композиране“ с Меган Бридж (Megan Bridge, USA), като резидент в BodyMeld Performance Research Academy 2023, София, 01-05.05. 2023 <https://www.thefidget.org/megan-bridge>
- Участие в едноседмичен интензив “Movement and Voice Compositions” с Паоло Чинголани (Paolo Chingolani, Италия), като резидент в BodyMeld Performance Research Academy 2023, София, 23-26.04.2023. <https://www.paolocingolani.com>
- Intensive Hod: Танцър в хореографска лаборатория с Дани Кърнс (UK), завършила с представяне на резултатите от творческото

- изследване, Движенческа лаборатория „ХОД“, София, 18-28.04.23.
- Участник в представлението „Everything or nothing“, съвместна работа с творческия колектив Forced Entertainment (UK), РЦСИ Топлоцентра, София, 01-04.04.23.
<https://www.forcedentertainment.com>
 - Участие в едноседмичен интензив “Dancing speech, speaking dance” със Зорница Стоянова (USA/BG), като резидент в BodyMeld Performance Research Academy 2023, София, 13-17.03. 2023. <https://www.bodymeld.org>
 - Участие в едноседмичен интензив “Voice as Movement” с Питър Шишоли (Peter Scicioli, USA), като резидент в BodyMeld Performance Research Academy 2023, София, 06-10.03. 2023. <https://movementresearch.org/people/peter-scicioli/>
 - Пърформър в имерсивно перформативната визуална инсталация PRAXIS, реж. Христиан Бакалов, София, 2023.
 - Участие в танцов пърформанс Unreal. София, България: хореограф Христиан Бакалов, 2022.
 - И много други.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод	4
Глава 1: КОНЦЕПТУАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ЖЕСТА: ЕТИМОЛОГИЧНИ, ПСИХОЛОГИЧЕСКИ И ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ	13
1.1. Идентифициране и дефиниране на понятието „жест“	13
1.1.1. <i>Жест и движение: Отвъд физическата активност</i>	16
1.1.2. <i>Диалог между вътрешно и външно</i>	22
1.2. Психологически и неврологични аспекти на жеста в киното и театъра	27
1.2.1. <i>Жестът като израз на вътрешното състояние (психологически аспект)</i>	27
1.2.2. <i>Жестът като средство за телесно осъзнаване (соматичен аспект)</i>	30
1.2.3. <i>Жестът като средство за концентрация и присъствие (когнитивен аспект)</i>	40
1.2.4. <i>Поведенческо възприятие и въздействие на жеста (неврологичен аспект)</i>	48
1.3. Теоретични постановки за сценичния израз	55
1.3.1. <i>Феноменологични перспективи: Тялото като изразно средство</i>	56
1.3.2. <i>Тялото като текст: Пост структуралистки и семиотични подходи</i>	58
1.3.3. <i>Единство на тялото, ума и духа в източни философии и практики</i>	62

<i>1.3.4. Съвременни теории за тялото и движението: Интеграция и осъзнатост.....</i>	<i>68</i>
--	-----------

1.4. Изводи към Глава 1.....	72
-------------------------------------	-----------

Глава 2: АРХЕТИПИ, ТРАНСФОРМАЦИЯ И СЪВРЕМЕННО ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЖЕСТА В КИНОТО И ТЕАТЪРА..... 75

2.1. Жестът в митологията и ритуалността.....75

2.1.1. Митът като свещен разказ.....75

2.1.2. Ритуалът като трансформативна практика.....77

2.1.3. Концепции за лимиалност. Свещено vs профанно.....78

2.2. Перформативното изкуство като трансформиран ритуал....81

2.2.1. Жестът в театъра от ритуала към сцената.....83

2.2.2. Жестът в киното: Екранна специфика и режисьорски почерци.....102

2.3. Дигиталната ера и предизвикателства пред интегралния жест..... 129

2.3.1. Жестът в епохата на дигиталната репродукция.....129

2.3.2. Жестовия репертоар – нови възможности.....131

2.3.3. Предизвикателства: Фрагментация, отчуждение и загуба на присъствие..... 133

2.3.4. Интегралният жест - връзката между тяло, технология и съзнание.....136

2.4. Изводи към Глава 2.....139

Глава 3: ИНТЕГРАЛНИЯ ЖЕСТ В СЪВРЕМЕННОТО ИЗКУСТВО..... 142

3.1. Теоретико-методологична рамка на изследването....142

3.1.1 Проекция на изследвания проблем.....	144
3.1.2 Цел, методология и хипотеза на изследването.....	145
3.1.3 Организация и параметри на изследването.....	146
3.2. Данни и доказателства на изследването	150
3.2.1 Специфики и развитие	154
3.2.2 Акомодация и усъвършенстване.....	157
3.2.3 Емоционално въздействие върху публиката.....	159
3.2.4 Поведенческо възприятие	161
3.3 Методи и упражнения за усъвършенстване на интегралния жест в практиката.....	164
3.3.1 Полагане на основите: Телесна осъзнатост, присъствие и свързване.....	167
3.3.2 Работа с Дишане, Глас и Енергия.....	181
3.3.3 Импровизация, Пространство и Релационност: Разгръщане на интегралния жест в действие.....	187
3.3.4 Интегративни Методологии и Подходи (Примери/Казуси).....	197
3.4. Изводи към Глава 3.....	205
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	207
ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	210
ПРИЛОЖЕНИЯ.....	212
Приложение 1: Интервю с Питър Шишали.....	213
Приложение 2: Интервю с Джулиен Хамилтън.....	221
БИБЛИОГРАФИЯ.....	238
ФИЛМОГРАФИЯ.....	249
СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИ НА ДОКТОРАНТА ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	251

III. СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд следва класическа структура и **съдържание**, характерни за такъв тип научни разработки, като се състои от увод, три глави, заключение, приноси на дисертационното изследване, списък на таблиците, приложения, списък на използваните и цитирани източници, филмография и списък на публикациите на автора по темата на дисертационния труд.

В **увода** на дисертационния труд е представена концепцията на изследването, като се обосновава актуалността и научната значимост на темата. Освен това са формулирани целта на изследването, научните задачи, които произтичат от нея, обектът и предметът на изследването, методологията, ограниченията и работната хипотеза.

Първа глава на дисертационния труд със заглавие **„Концептуални измерения на жеста: етимологични, психологични и теоретични аспекти“** полага фундаменталните концептуални и теоретични основи за разбирането на **интегралния жест**, централно понятие за цялото изследване. Основната цел тук е да се преодолеят редукционистичните и често фрагментарни дефиниции на жеста, като се предложи многопластов, интердисциплинарен модел. Глава 1 деконструира представата за жеста като чисто физическо движение или невербален знак и го разглежда като сложен възпътен феномен,

интегриращ етимологични, психологически, неврологични и философски измерения, за да разкрие неговата същност в човешкото изразяване и артистичното творчество.

Изследването започва с **идентифициране и преосмисляне на понятието „жест“**. Вместо да се ограничава до видимата форма, акцентът пада върху неговата способност да изразява и ангажира **въплътеното съзнание** на изпълнителя. Ключови характеристики като намерение, експресивност, смислово натоварване и контекстуалност го разграничават от обикновеното движение. Анализът на етимологичните му корени (лат. *gestus*, гр. *χείρ*) разкрива дълбоката му връзка с „носене“ на значение, с действието (*praxis*), с актуализацията на потенциала (*energeia*) и с активното, **диалогично взаимодействие** със света. Жестът се разглежда не като статичен знак, а като динамичен процес на взаимодействие между вътрешния свят и външната реалност, включващ цикли на интернализация и екстернализация, често породен от **желанието** за отговор и свързване.

Следващ съществен фокус е върху **психологическите и неврологични аспекти** на жеста, особено в контекста на театъра и киното. Жестът се анализира като външен **израз на комплексни вътрешни състояния**, включващи както съзнавани, така и несъзнавани емоции, мисли, спомени и намерения, обобщени в концепцията за **„вътрешна партитура на актьора“**. Едновременно с това, той е и ключово средство за развиване на **телесна осъзнатост (соматичен аспект)**. Разглеждат се

сетивните основи (проприоцепция, кинестезия, интероцепция), субективната **„карта на тялото“** и начините за работа с **телесните блокажи** или **„брони“** чрез соматични практики, дишане и глас. Изследва се и когнитивното измерение – как целенасочената работа с жеста възпитава **концентрация и сценично/екранно присъствие**. Анализират се методи като mindfulness, Седона, Силва, както и значението на менталната репетиция и концепцията за **„свидетеля“** като форма на мета-осъзнаване. Накрая, се разглеждат неврологичните основи на **поведенческото възприятие и въздействието** на жеста върху зрителя. Дискутират се ролята на **огледалните неврони** за емпатията (емоционална и кинестетична), феноменът на **невронната синхронизация** при споделено преживяване, основите на **невро-естетиката и синестезията**, както и неизбежното влияние на **културния контекст** върху тези процеси.

За да се постигне по-дълбоко разбиране, главата интегрира **и по-широки теоретични постановки**. **Феноменологията** предоставя рамка за разбиране на тялото като център на преживяването и източник на смисъл, а жеста – като **въплътено познание** и активен създател на субективно пространство и време. **Постструктуралистките и семиотични подходи** (Фуко, Барба, Делюз и Гатари) осветляват тялото като **социално конструиран „текст“**, носител на властови и културни значения, анализирайки понятия като био-

власт, "пред-експресивно ниво" и „Тяло без органи“. **Източните философии и практики** (Йога, Тай-чи, Ци-гун, Дзен, Шаманизъм) предлагат ценни **холистични модели** за единство на тяло-ум-дух и за работа с **жизнената енергия** чрез осъзнато движение и дишане. Накрая, се разглеждат **съвременните соматични практики** (Фелденкрайс, Александър, ВМС и др.) и подходите в **съвременния танц и физическия театър**, които акцентират върху осъзнатостта, процесуалността, интеграцията и непрекъснатото разширяване методите за телесната експресивност.

В обобщение, първа глава изгражда комплексна и интердисциплинарна теоретична основа за **интегралния жест**. Тя го дефинира като многоизмерен, vyplътен, диалогичен и контекстуален феномен, надхвърляйки традиционните редукционистични представи. Чрез синтеза на различни психологически, неврологични, философски и практически перспективи, главата установява концептуалния апарат и основните принципи, които ще бъдат използвани за анализ на същността и приложенията на интегралния жест в следващите части на дисертационния труд.

Втора глава на дисертационния труд със заглавие „**Архетипи, трансформация и съвременно приложение на жеста в киното и театъра**“ разширява изследването на интегралния жест, като го ситуира в широк културно-исторически и съвременен контекст. Надграждайки

концептуалните, психологическите и неврологичните измерения, установени в Глава 1, тази глава проследява пътя на жеста от неговите **архетипни корени в мита и ритуала**, през неговата **трансформация в перформативните изкуства** (театър и кино), до неговото **съвременно приложение и предизвикателства** в дигиталната ера. Централен фокус е върху разбирането на жеста не просто като изразно средство, а като носител на трансформативен потенциал и ключов елемент в изграждането на смисъл и преживяване.

Разделът, посветен на **жеста в митологията и ритуалността**, полага основата за разбирането на неговата дълбока символична и психологическа сила. **Митът** се разглежда като свещен разказ, който осигурява смислова рамка и обяснява произхода и структурата на света и човешкия опит. **Ритуалът**, от своя страна, е представен като **трансформативна практика** – въплътеното, формализирано и повтарящо се действие, което актуализира мита и има за цел да предизвика промяна в индивида, общността или връзката им с космоса. Тук се въвеждат ключови антропологични и психологически концепции. **Архетипите**, по **Карл Густав Юнг**, се разглеждат като универсални, вродени модели на преживяване, които намират израз в митовете и често се активират чрез ритуалните жестове, свързвайки индивидуалното с колективното несъзнавано. Концепцията за **лиминалност**, разработена от **Виктор Търнър**, се анализира като преходно, неструктурирано състояние „между световете“,

характерно за ритуала, където старите идентичности се разпадат и се отваря пространство за трансформация и възникване на **communitas** – спонтанно усещане за единство и равнопоставеност. Разграничението на **Мирча Елиаде** между **свещено** (сакрално) и **профанно** осветлява ритуала като мост между тези две реалности, а ритуалният жест – като средство за достъп до свещеното, източника на сила и смисъл. В този контекст, жестът в ритуала се разкрива не като обикновен знак, а като мощен перформативен акт, способен да канализира архетипни енергии, да улесни преминаването през лиминални състояния и да осъществи дълбока психо-духовна трансформация.

Следващият раздел изследва **перформативното изкуство като трансформиран ритуал**, проследявайки как функциите и силата на ритуалния жест се пренасят и преосмислят в съвременните сценични и екранни изкуства.

Анализът на **жеста в театъра от ритуала към сцената** показва, че въпреки секуларизацията и естетизацията, театърът запазва връзката си с ритуалните корени, функционирайки като пространство за среща, споделяне и потенциална трансформация. Разглеждат се подходите на ключови фигури в съвременния театър, които, макар и с различни методологии, използват жеста като инструмент за постигане на интеграция между тяло, ум и съзнание, за култивиране на автентично присъствие и за предизвикване на въздействие отвъд

чисто естетическото. **Михаил Чехов**, със своя „психологически жест“, търси външен израз на вътрешния живот и архетипни движения, свързвайки физическото с невидимите пластове на психиката. **Бертолд Брехт**, чрез концепцията за **Gestus**, използва жеста като социален коментар, разкриващ властови отношения и идеологии, насочвайки към критическо осъзнаване. **Йежи Гротовски**, със своя „беден театър“, „тотален акт“ и метода **via negativa**, се стреми към пределна психо-физическа отдаденост и преодоляване на бариерите, доближавайки актьорската работа до ритуална дисциплина и саможертва. **Еуженио Барба**, чрез „театралната антропология“, изследва „пред-експресивното ниво“ и развива „екстра-котидианна техника“, търсейки универсални принципи на телесна енергия и присъствие, които стоят в основата на сценичната ефективност, подобно на ритуалната ефикасност. **Марина Абрамович**, чрез своите **пърформанси**, често включващи екстремна продължителност, издръжливост на болка и взаимодействие с публиката, директно използва ритуални елементи, за да изследва границите на тялото и съзнанието, създавайки интензивни, **лиминални преживявания** и енергиен обмен. **Филип Зарили** интегрира принципи от източните **бойни изкуства** и медитативни практики, за да постигне **психофизическа интеграция** и осъзнато присъствие, култивирайки тялото като чувствителен и мощен инструмент. Тези разнообразни подходи демонстрират как

съвременният театър и пърформанс продължават да изследват трансформативния потенциал на интегралния жест, черпейки вдъхновение от ритуални, психологически и соматични източници.

Преходът към жеста в киното разкрива фундаментална **трансформация**, обусловена от **екранната специфика и технологичната медиация**. Докато в театъра жестът се разгръща в споделено триизмерно пространство и време, в киното той е фрагментиран, кадриран, монтиран и опосредстван от **кинематографичния език**.

Камерата,монтажът , звукът, светлината, цветът и сценографията престават да бъдат пасивни регистратори, а се превръщат в **активни „жестове“**, които интерпретират, конструират и дори създават значението на актьорското изпълнение. Силата на **микро-жеста**, уловен в близък план, придобива огромно значение. Анализират се **режисьорските почерци** на емблематични творци, за да се илюстрира как този специфичен кинематографичен език оформя възприятието на жеста: **Антониони** използва пространството, дългите кадри и бавното темпо като жестове на отчуждение и стагнация; **Бергман** се фокусира върху екстремния близък план на лицето и визуалния аскетизъм, за да изследва психологическите дълбини; **Фелини** конструира свят от сюрреалистични, карнавални образи-жестове; **Тарковски** „скулптира във времето“ чрез дълги кадри и

одухотворена природа, създавайки метафизични жестове; **Линч** използва атмосферата, звука и нелинейността като жестове, проникващи в подсъзнанието; **Ходоровски** прилага психомагията, използвайки шокиращи, ритуални визуални жестове за трансформация. Този анализ показва как киното развива собствена, сложна и медирана жестова система, която изисква специфичен подход на разбиране.

Последният основен раздел на главата адресира **дигиталната ера и предизвикателствата пред интегралния жест**. Навлизането на дигиталните технологии радикално променя хода, инструментариума и възприятието на изпълнителските изкуства. Дискутира се **жестът в епохата на дигиталната репродукция**, като се прави връзка с концепцията за загубата на „аура“ на **Валтер Бенямин** и се разглежда как дигитализацията влияе върху неповторимото присъствие на живия жест. Изследват се **новите възможности** и технологии като **motion capture**, виртуална реалност (**VR**), **разширена реалност (AR)** и **интерактивните инсталации**. Те отварят врати за **разширяване на жестовия репертоар**, създаване на хибридни реалности и нови форми на взаимодействие между изпълнител и зрител. Същевременно се анализират и **сериозните предизвикателства** с навлизането на дигиталните технологии: **рискът от фрагментация** на вниманието и живота в условията на постоянен информационен поток; потенциалът

за **отчуждение** от собственото тяло и сетивност поради прекомерното време, прекарано пред екрани; и последващата **загуба на автентично присъствие**. Накрая, се поставя въпросът за необходимостта от търсене на нов „**интегрален жест**“, който съзнателно да изгражда **връзка между тяло, технология и съзнание**, използвайки технологиите не само за ефект, но и като инструмент за изследване и култивиране на възпътност и смислена комуникация в новите условия.

В заключението към Глава 2 се обобщава проследената траектория на интегралния жест – от неговите дълбоки архетипни и ритуални корени, през сложната му еволюция в театъра и киното, до настоящата му трансформация в дигиталната среда. Подчертава се неговата непреходна способност да носи смисъл и да осъществява трансформация, но и се акцентира върху спешната необходимост от съзнателни стратегии за запазване и култивиране на неговата интегралност – неговата връзка с възпътното съзнание, автентичното присъствие и директната комуникация – в условията на нарастваща технологична медиация. Тази проблематика подготвя прехода към Глава 3, която ще предложи конкретни практически подходи и методологии за работа с интегралния жест в съвременното изкуство.

Трета глава **“Интегралния жест в съвременното изкуство”** осъществява ключовия преход от теоретичното

осмисляне към **практическото приложение и валидация** на концепцията за **интегралния жест**. Надграждайки върху анализа на неговите концептуални измерения (Глава 1) и културно-исторически трансформации (Глава 2), тази глава има за цел да **преодолее дистанцията между теория и практика**. Тя представя **емпирични доказателства** в подкрепа на централната хипотеза на труда и предлага **конкретен инструментариум** – методи и упражнения – за съзнателното култивиране на интегралния жест в съвременните изпълнителски и екранни изкуства. По този начин главата изпълнява една от основните задачи на дисертацията – да предложи не само теоретичен модел, но и практически приложими подходи.

Главата започва с дефиниране на **теоретико-методологичната рамка** на изследването в тази му част. Уточнява се **изследователският проблем** – констатираната фрагментация между теорията и практиката в разбирането и работата с жеста, особено в контекста на дигиталната ера. Формулира се **основната цел**: да се разработи, обоснове и предложи интегриран модел и конкретни методики за разбиране и култивиране на интегралния жест. Потвърждава се **основната работна хипотеза**: *Интегралният жест, дефиниран като целенасочено, експресивно и смислово натоварено въплътено действие, което е израз на въплътеното съзнание и се разгръща в диалог между вътрешния и външния свят на артиста, подлежи на съзнателно култивиране чрез специфични методи и*

упражнения, водещо до разширяване на изразните възможности, задълбочаване на връзката със собственото тяло, съзнание и емоции, и постигане на по-автентично, въздействащо сценично/екранно присъствие. Обяснява се **комплексната качествена методология**, която съчетава теоретичен синтез с **качествен казусен анализ** (задълбочени интервюта с Джулиен Хамилтън и Питър Шишоли) и **въплътено изследване (embodied research)**, базирано на лабораторния опит на автора, като мост между абстрактните концепции и живата артистична практика.

Следващият раздел представя и анализира **данните и доказателствата**, получени чрез прилагането на тази методология. Анализът на интервютата с Хамилтън и Шишоли, разглеждани като специфични казуси, предоставя богати емпирични данни, които осветляват **спецификите и развитието** на интегралния жест в практиката. Тези данни категорично потвърждават неговата **многоизмерна природа**, надхвърляща простата знакова функция, и **диалогичния му характер** (връзка с опора, пространство, партньор, публика), валидирайки първата основна хипотеза. Детайлният анализ на начините, по които Хамилтън (чрез Instant Composition) и Шишоли (чрез „Гласът като движение“) работят с осъзнатост, тяло, глас, импулс и пространство, предоставя силни доказателства в подкрепа на втората хипотеза – че **интегралният**

жест подлежи на съзнателно култивиране чрез специфични, макар и различни, методики.

Данните разкриват също, че този процес на култивиране не е линейно усвояване на техники, а представлява **динамичен процес на акомодация (приспособяване) и усъвършенстване**. Както описва Хамилтън чрез метафората за спиралата, работата с интегралния жест е постоянно връщане към основни теми и въпроси, но на ново, по-дълбоко ниво на разбиране и vyplъщение. Това е път към **себепознание и вътрешна трансформация**, където физическата практика (осъзнаването на опората, освобождаването на „бронята“) води до психологическа промяна (освобождаване от стрес, по-голяма автентичност), потвърждавайки третата работна хипотеза.

Накрая, анализът на казусите хвърля светлина върху връзката между култивираното автентично присъствие на артиста и неговото **емоционално въздействие върху публиката**. Данните подкрепят четвъртата хипотеза, показвайки, че автентичното, vyplътено състояние на изпълнителя, постигнато чрез работа с интегралния жест, има способността да предизвика **значим емоционален и когнитивен резонанс** у зрителя. Това въздействие не се постига чрез манипулация, а чрез създаването на **отворено поле за преживяване** и директна, често пре-вербална, „**body-to-body**“ **комуникация**. Анализира се механизмът на **поведенческото възприятие**, който включва не само когнитивно декодиране, но и **емпатичен резонанс** и

директно физическо (вибрационно) въздействие (както подчертава Шишоли), осъществявайки сложен психо-физически диалог между изпълнител и зрител.

Въз основа на теоретичната рамка и емпиричната валидация, третият, основен раздел на главата предлага **конкретни методи и упражнения за усъвършенстване на интегралния жест в практиката**. Представеният инструментариум не е изчерпателен каталог, а целенасочена **селекция** от репрезентативни практики, синтезирани от различни източници (работа на ключови фигури, соматика, източни традиции, казусите на Хамилтън и Шишоли) и адаптирани/разработени чрез личния лабораторен опит на автора. Акцентът е върху **основните принципи**: осъзнатост, цялостност, работа с дишане, енергия, отношение, игра и експериментиране.

В заключение, настоящият дисертационен труд осъществи задълбочено интердисциплинарно изследване на **интегралния жест**, установявайки го като сложен, вплътен и диалогичен феномен, основополагащ за изпълнителските и екранни изкуства. Чрез синтеза на теоретични перспективи от различни области и валидацията им посредством качествен анализ на казуси и практически лабораторен опит, трудът разработи **холистичен модел**, който има за цел да преодолее **разрива между теория и практика**. Ключов принос е представянето на **конкретен инструментариум от методи и упражнения** за съзнателното култивиране на интегралния жест.

Демонстриран бе неговият потенциал за постигане на по-голяма автентичност, присъствие и дълбочина на сценичното/екранно изразяване, както и за изграждане на по-силна емоционална и поведенческа връзка със зрителя, отчитайки и предизвикателствата на дигиталната ера. Изследването допринася за по-цялостното разбиране на човешката експресивност и предлага ценни ресурси за обогатяване на съвременната артистична практика и педагогика.

IV. ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Въз основа на предоставения текст (резюме, увод, изводи към главите, методология, заключение), основните **приноси на дисертационния труд** могат да бъдат обобщени по следния начин:

1. Теоретичен принос:

- **Разработване и обосноваване на концепцията за "интегрален жест":** Трудът въвежда и детайлно разработва понятието "интегрален жест" като ключова неговата теоретична рамка.
- **Нова перспектива към съществуващи теории и практики:** Трудът преразглежда и интерпретира работата на ключови фигури (Чехов, Брехт, Гротовски, Барба, Абрамович, Зарили, Линч, Ходоровски и др.) и методики (Седона, Силва, Body Sensing, Instant Composition, соматични практики) през призмата на "интегралния жест", разкривайки нови връзки и значения.
- **Анализ на жеста в дигиталната ера:** Трудът адресира **актуалните предизвикателства и възможности**, които дигиталните технологии (motion capture, VR, AR, интерактивност) и виртуалната реалност поставят пред телесното изразяване, автентичността и присъствието. Предлага се рефлексия върху нуждата от съзнателна интеграция на тяло, технология и съзнание.

2. Практико-методологичен принос:

- **Преодоляване на разрива между теория и практика:** Дисертацията целенасочено свързва теоретичните постановки с живата изпълнителска практика, предлагайки не само концептуален модел, но и **конкретен инструментариум** за работа.
- **Предлагане на методи и упражнения:** Разработен и представен е **набор от практически методи и упражнения** (базирани на синтез от различни източници и личен лабораторен опит) за съзнателно култивиране на интегралния жест.
- **Валидация чрез казуси и embodied research:** Методологията включва **качествен казусен анализ** (задълбочени интервюта с водещи практики като Джулиен Хамилтън и Питър Шишоли) и интегрира **въплътено изследване (embodied research)**, базирано на личния лабораторен опит на автора, което придава практическа релевантност и достоверност на предложените подходи.

В обобщение, дисертацията допринася със създаването на **интегриран теоретичен модел на "интегралния жест"**, осъществява **значим интердисциплинарен синтез, преодолява разрива между теория и практика** чрез разработването на **конкретни методики и упражнения**, и адресира **актуални проблеми**, свързани с дигитализацията на изпълнителските изкуства.

V. СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИ НА ДОКТОРАНТА ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Бързаков, Н. (2024). „Съвременни интерпретации на митологията и обредността във филма и театъра“, Етнология на времето: Общност и култура ISSN 1311-493X. 2024: 528-539.
2. Бързаков, Н. (2023). "Нови подходи към сценичното пресъздаване на художествено културно наследство", "Многоликата наука - Disciplina Variabilis" 2023 ISSN 2815-536X. 2023: 229-240.
3. Бързаков, Н. (2023). "Нови подходи към психологията на сценичното присъствие", XXXII Международна научна конференция за млади учени - Сборник научни трудове ISSN 1314-4669. 2023: 140-144.

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ ·НЕОФИТ РИЛСКИ· БЛАГОЕВГРАД

Address: 66, Ivan Mihaylov Str., 2700 Blagoevgrad, Bulgaria 073 / 88 55 01; info@swu.bg; www.swu.bg

FACULTY OF ARTS

**DEPARTMENT OF PERFORMING ARTS: TELEVISION,
THEATRE, AND FILM**

NIKOLAY VALERIEV BARZAKOV

**"PSYCHOLOGY OF GESTURE AND BEHAVIORAL
PERCEPTION IN CINEMA AND THEATRE"**

ABSTRACT

of the dissertation work for the acquisition
of the educational and scientific degree **"Doctor" (PhD)**
in professional field

8.4. Theatre and Film Arts

(Film Studies, Film Art, and Television)

SCIENTIFIC SUPERVISOR

Prof. Dr. Tsvetan Nedkov

Blagoevgrad

2025 г

THE DISSERTATION WORK WAS DISCUSSED AT AN EXTENDED MEETING OF THE DEPARTMENT OF "PERFORMING ARTS: TELEVISION, THEATRE AND FILM ART" AT SOUTH-WEST UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI", BLAGOEVGRAD ON MARCH 18, 2025, AND IS SCHEDULED FOR DEFENSE BEFORE A SCIENTIFIC JURY. THE AUTHOR IS A FULL-TIME DOCTORAL CANDIDATE AT THE SAME DEPARTMENT.

DETAILS OF THE DISSERTATION WORK:

NUMBER OF PAGES: **251**

NUMBER OF TABLES: **1**

NUMBER OF CITED SOURCES: **65**

NUMBER OF PUBLICATIONS BY THE AUTHOR ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION WORK: **3 (THREE)**

THE PUBLIC DEFENSE WILL BE HELD ON JUNE 5, 2025, AT 10:30 AM IN A SESSION OF THE SCIENTIFIC JURY COMPOSED AS FOLLOWS: PROF. DR. ANDRONIKA MARTONOVA, PROF. DR. VELIMIR VELEV, PROF. DR. MARTIN DIMITROV, ASSOC. PROF. DR. IRINA KITOVA, ASSOC. PROF. DR. KRUM IVANOV; RESERVE MEMBERS: PROF. DR. MARIYANA LAZAROVA, ASSOC. PROF. DR. MILENA ANEVA

THE DEFENSE MATERIALS ARE AVAILABLE TO INTERESTED PARTIES AT THE DEPARTMENT OF " PERFORMING ARTS: TELEVISION, THEATRE AND FILM ART".

TABLE OF CONTENTS OF THE ABSTRACT

I. GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION WORK.....	5
1. Introduction to the Topic.....	5
2. Significance and Relevance of the Problematics.....	7
3. State of the Researched Problem.....	9
4. Aim and Objectives of the Research.....	11
5. Methodology of the Research.....	12
6. Working Hypothesis of the Research.....	13
7. Scope and Object of the Research.....	15
8. Approbation of the Research Results.....	16
II. CONTENTS OF THE DISSERTATION WORK.....	20
III. STRUCTURE OF THE DISSERTATION WORK.....	24
IV. CONTRIBUTIONS OF THE DISSERTATION WORK.....	38
V. LIST OF PUBLICATIONS BY THE DOCTORAL CANDIDATE ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION WORK.....	40

I GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION WORK

1. Introduction to the Topic

Gesture, as a **fundamental element of human expression and communication**, occupies a central place in the performing and screen arts. Beyond the limits of purely physical movement, it unfolds as a complex psycho-physical, cultural-semiotic, and even existential phenomenon – laden with meaning, imbued with emotion, encoded in cultural practices, and rooted in neurological processes. It is a powerful instrument for the artist – actor in cinema and theatre, dancer, performer – a means for building character, a channel for interaction, and a catalyst for transformation. In the contemporary era, marked by accelerating digitalization, mediation of experience, and challenges to authentic bodily presence, the need for a profound understanding of the essence of gesture, its organic roots, and its complex interactions with the new reality gains acuity and significance.

This dissertation work focuses on the concept of the **integral gesture** – a theoretical framework striving to overcome fragmented approaches and reveal the gesture in its entirety. The integral gesture is viewed not as an isolated act, but as a **dynamic, embodied event**, encompassing not only the visible physical form but also the invisible dimensions of inner motivation, emotional saturation, cognitive charge, energy flow, and cultural context. It is a pivotal expression of **embodied consciousness** – the idea that mind and body are

inextricably linked, and that cognition, experience, and action are fundamentally rooted in bodily experience. The integral gesture is a **bridge between the artist's inner world and external reality**, a dialogical field where thought, feeling, memory, and impulse meet, manifesting not only in movement but also in its inseparable connection with breath, voice, space, and consciousness.

Faced with the lack of a unified theoretical model and the tangible gap between academic knowledge and living creative practice, this dissertation work aims to overcome this fragmentation by proposing a **holistic and interdisciplinary approach**. Synthesizing insights from philosophy (especially phenomenology), psychology, neurology, anthropology, art theory, somatic practices, and Eastern traditions, and verifying them through **qualitative case study analysis** (in-depth interviews with leading international practitioners) and **practical laboratory experience**, the work constructs a multi-dimensional understanding of the integral gesture.

Understanding and cultivating the integral gesture, as argued here, opens new pathways for more **authentic and impactful stage and screen presence**, for **deepening communication with the audience**, and for **exploring human experience itself in its complexity**. Thus, the topic holds not only theoretical value but also significant practical importance for the development of performing arts and pedagogy in the 21st century. Gesture, as a fundamental element of human expression and communication, occupies a central place

2. Significance and Relevance of the Topic

The topic of the dissertation work, "**Psychology of Gesture and Behavioral Perception in Cinema and Theatre**", possesses undeniable **significance and relevance** in the contemporary scientific and cultural context. In **theoretical terms**, the research focuses on a fundamental aspect of human existence – the gesture, which is an inseparable element of communication, expression of emotions and ideas, and of essential importance for the performing arts. Understanding the psychological and neurological foundations of gesture, its role in creating meaning, impact, and aesthetic experience, represents a key element for the development of the humanities and for a deeper knowledge of human nature. The topic is distinguished by its interdisciplinary character, uniting knowledge and methodologies from philosophy, psychology, neurology, anthropology, art theory, theatre studies, film studies, and somatic practices, which is in tune with contemporary scientific pursuits striving for an integrative and holistic approach in studying complex phenomena. Concurrently, the paper addresses a current research problem related to the need to overcome gaps in existing research on gesture and to build a more comprehensive and nuanced picture that considers its multidimensionality and complexity within the context of the performing arts.

In **practical terms**, the dissertation work is of substantial importance for the improvement of actor training and performance, offering new methods and techniques for cultivating body awareness,

releasing tension and blockages, cultivating presence and concentration, expanding the expressive repertoire, and enhancing communication with the audience. Understanding the psychological and neurological aspects of gesture can enrich the work of the director and inspire the creation of new art forms integrating movement, sound, visual elements, and digital technologies in innovative ways. Furthermore, the topic gains particular relevance in the digital era, which radically transforms the way we communicate, create, and perceive art. Researching the influence of digital technologies on gesture and the search for a new **integral gesture in the context of virtual reality** are of key importance for the future of performing arts and for preserving human presence and authenticity in an era of technological mediation. Last but not least, the research has social significance, contributing to a better understanding of human communication, cultivating sensitivity, and exploring new pathways for creativity and self-knowledge. In conclusion, the topic of the psychology of gesture and behavioral perception in cinema and theatre is theoretically significant, practically useful, and relevant in the contemporary world, offering valuable insights and directions for the development of performing arts and for a deeper understanding of human nature.

3. *State of the Researched Problem*

Despite the significant volume of scientific research dedicated to gesture from various disciplinary perspectives, there exists a clear deficit in understanding its complex role and multidimensional nature within the context of the performing arts, especially in the fields of cinema and theatre. Existing research often focuses on separate aspects of gesture – communicative, psychological, neurological, or culturological – without encompassing the overall picture of its function in stage art.

A holistic approach to the study of gesture is lacking, one that overlooks important interconnections and synergies between its different dimensions. An approach that integrates philosophical, psychological, neurological, cultural, and practical aspects into a unified analytical framework. Existing theoretical models often fail to account for the specificity of the performing arts, where gesture is not merely a form of nonverbal communication or an expression of emotion, but transforms into a fundamental element of the artistic experience, a means of creating meaning, atmosphere, and impact on the viewer.

Limitations are also observed in the practical orientation of the research. Many existing works are predominantly theoretical, without offering concrete methods and exercises that can be applied in actor training and directorial practice. Research focusing on the development of practical tools for cultivating the integral gesture, for

expanding the actor's expressive possibilities, and for achieving a deeper connection with the audience is lacking.

In addition to these theoretical and practical needs, there exists a **current research problem** related to the influence of the digital era on gesture in the performing arts. The advent of digital technologies and virtual reality questions traditional notions of body, presence, authenticity, and communication, while simultaneously opening new horizons for creativity and expression. It is necessary to investigate how the digital environment transforms gesture, what new forms of gestural expression emerge, and what challenges arise for performers in the context of the digital era.

The present dissertation work aims to fill these significant gaps in the research field by proposing an **interdisciplinary approach** to the study of gesture in the performing arts. By introducing the concept of the "**integral gesture**", the dissertation seeks to transcend reductionist definitions and reveal the multidimensional nature of gesture, synthesizing philosophical, psychological, neurological, cultural, and practical aspects within a unified research framework. The work proposes new theoretical concepts based on personal research experience and develops specific methods and exercises for cultivating the integral gesture, aimed at actors, directors, dancers, and performance artists. In response to current trends in the digital era, the dissertation focuses on the influence of digital technologies and virtual reality on gesture, exploring both the new possibilities and the challenges they pose to

the performing arts. Thus, the present work strives to contribute to a more complete, in-depth, and practical understanding of gesture in the performing arts, responding to the pressing need for complex and interdisciplinary research into this fundamental aspect of human expression.

4. Aim and Objectives of the Research

Main Aim: To investigate the integral gesture in the performing arts (theatre, cinema, dance, performance) in its multi-layered nature – as a physical action, psychological expression, neurological process, cultural phenomenon, and means of communication and impact.

Achieving this aim predetermines the sequential resolution of the following **research objectives**:

1. **Define the concept of "integral gesture"** and differentiate it from ordinary movement and other related concepts (mime, pose, pantomime).
2. **Analyze the psychological and neurological mechanisms of gesture**, paying attention to:
 - The connection between gesture and emotion, intention, thought.
 - The role of embodied consciousness and subconscious processes.
 - The mechanisms of empathy and the perception of gesture by the viewer.
 - The influence of different senses.

3. **Explore the cultural and historical dimensions of gesture**, paying attention to:
 - The etymology of the term "gesture".
 - The connection between gesture, ritual, myth, and ceremony.
 - Different theoretical approaches to gesture (phenomenology, post-structuralism, Eastern philosophies).
4. **Analyze the specificity of gesture in cinema and the influence of digital technologies** upon it.
5. **Examine the work with gesture by key figures in contemporary theatre, cinema, and performance** (Mikhail Chekhov, Jerzy Grotowski, Eugenio Barba, Marina Abramović, Phillip Zarrilli, Alejandro Jodorowsky, David Lynch) and others.
6. **Propose practical methods and exercises for cultivating the integral gesture** in actor training.
7. **Investigate the ways in which different senses, synesthesia, and space participate** in the holistic perception and execution of gesture.
8. **Integrate Eastern practices like yoga and tai chi** into the context of gesture research.

5. Methodology of the Research

The methodology of this research is based on an interdisciplinary approach, combining theoretical analysis of literary sources in the fields of philosophy (phenomenology, post-structuralism), psychology (cognitive psychology, psychoanalysis),

neurology, anthropology, and art theory (theatre studies, film studies, art history), with empirical analysis of examples from theatre, cinema, dance, and performance (performances, films, recordings). A comparative analysis of different theoretical positions and practical methods related to gesture is used, supplemented by phenomenological analysis, including introspection and reflection on personal experience. A key element of the methodology is practical research through participation in workshops, ateliers, rehearsal processes, as well as conducting independent laboratory work with gesture, and conducting interviews with leading practitioners and theorists in the field of performing arts. This multi-layered approach aims to ensure a comprehensive and in-depth understanding of the integral gesture in its complexity and multidimensionality.

6. Working Hypothesis of the Research

The dissertation work proceeds from the following fundamental working hypothesis: The **integral gesture**, defined as a purposeful, expressive, and meaningfully charged action, which is an expression of embodied consciousness and unfolds in a dialogue between the artist's inner and outer world, **is subject to conscious cultivation through specific methods and exercises**. This cultivation leads to an expansion of the performer's expressive possibilities, a deepening of their connection with their own body, consciousness, and emotions, and ultimately – to achieving a **more authentic, impactful, and transformative stage, respectively screen, presence**. The

hypothesis contains several key aspects that are subjected to thorough investigation and verification throughout the dissertation work. First, it postulates the existence of an "integral gesture" that transcends conventional understandings of gesture as physical movement or nonverbal sign, emphasizing its multidimensionality, encompassing physical, psychological, cultural, and existential aspects, and its deep connection with embodied consciousness. Second, the hypothesis asserts that the integral gesture is not merely a spontaneous manifestation but is subject to conscious development and refinement through purposeful work and the application of specific practices. This opens up the possibility for training and improvement in the art of gesture, leading to an expansion of the performers' expressive repertoire. Third, it emphasizes that cultivating the integral gesture leads to a deepening of the performer's connection with their body, consciousness, and emotions, presenting the work with gesture not just as an external technique, but as a path towards self-knowledge and inner transformation. Fourth, the hypothesis affirms that the refinement of the integral gesture leads to achieving a more authentic, impactful, and transformative presence on stage or screen, allowing the performer to communicate more effectively with the viewer, provoke deeper emotional and cognitive responses, and create more memorable experiences. To test and validate this multi-faceted working hypothesis, the dissertation employs a complex methodological approach, including theoretical analysis of existing positions and concepts related to gesture from various disciplinary

perspectives; empirical analysis of examples from theatre, cinema, and other forms of performing arts; practical research, including the development and testing of specific methods and exercises for cultivating the integral gesture; and conducting interviews with prominent practitioners and theorists in the field. The ultimate goal is to provide convincing arguments and evidence supporting the working hypothesis and to demonstrate the essence, significance, and potential for development of the integral gesture in cinema and theatre.

7. Scope and Object of the Research

The scope of the research is focused on the **integral gesture as an object within the context of the performing arts** – theatre, cinema, dance, and performance – examined in its multidimensionality: as a physical action, psychological expression, neurological process, cultural phenomenon, and means of communication and impact. The research covers both the theoretical aspects of gesture and the practical methods for its cultivation, analyzing both classical and contemporary approaches. **Geographically and culturally**, the research encompasses examples and theoretical positions from Western and Eastern traditions, seeking universal principles but also acknowledging specific cultural contexts. **The temporal scope** includes both historical aspects (etymology, ritual practices) and contemporary trends in the performing arts and scientific research, taking into account the influence of digital technologies on the

transformation and manifestation of gesture. The research is not limited to a specific genre or style but covers a wide spectrum of expressive forms where gesture plays a key role. It takes into consideration and investigates the relationship between different branches of art - cinema, theatre, and performance.

8. Approbation of the Research Results

The approbation of the results was carried out through participation in various national and international conferences, realized performances, forums, projects, and trainings, as follows:

- **Lecture presented at the International Federation for Theatre Research (IFTR) 2024 Conference** via Cambridge Core titled „The Tragedy of Imagination: Navigating Artistic Vision in a World of Distraction, Procrastination, and Superficial Trends “. 15.07.2024 - 19.07.2024, Manila, Philippines.
- **Participation in the symposium Theater Management and Advanced Talent Training for the "Belt and Road" Countries.** 15.10.2024 - 28.10.2024, Beijing, China.
- **Participation in the IETM Sofia Plenary Meeting 2024** with the performance „One, two”, by invitation of IETM - International network for contemporary performing arts, 12.06.2024 - 15.06.2024, Sofia, Bulgaria. <https://www.ietm.org/en>
- **Participation in the international festival December Dance 23** with the performance „One, two”, 07.12.2023 - 17.12.2023, Bruges, Belgium.

- **Participation in the international festival International Documentary Film Festival Amsterdam (IDFA) 23** with a lecture and performance, theme Phenomenal Friction; 08.11.2023 - 19.11.2023, Amsterdam, Netherlands, <https://www.idfa.nl/en/>
- **Participation in the performance laboratory „Sound Body“** in collaboration with Peter Sciscioli (USA) and Zornitsa Stoyanova (BG/USA), 2024.
- **Participant in the Trilateral Artist Share meetings**, artistic exchange of independent artists from Bulgaria, Hungary, and the USA, Collaboration with BodyMeld – Sofia, Workshop Foundation – Budapest, and Philadelphia Dance Projects – Philadelphia. 2023.
- **In the medium of photography** - won Bronze Award in the category Portrait Creative 2023 Annual Final Winners, WPE International Photography Awards. 2023.
- **Participation in the dance performance One, two.** Sofia, Bulgaria: choreographer Christian Bakalov, 2023.
- **Participation in the project Pure.** Sofia, Bulgaria: choreographer Christian Bakalov, 2023.
- **Performer in the dance performances „My Head Will Burst“ and "Let's talk about love"** in collaboration with Chinese choreographer Yang Weijia with live music accompaniment by Xia Yuyang. China, Bulgaria: choreogr. Yang Weijia, 2023. Derida Dance Center, Sofia, 14.07.-03.08.23.

- **Participation in a one-week intensive and performance** with Julyen Hamilton. „Theatrical Mechanisms: Working with Objects“, Sofia, 23-27.05.23 <https://julyenhamilton.com>
- **Participant in numerous workshops** with Paolo Nani (Paolo Nani, Italy/Denmark), 2023-2024 <https://www.paolonani.com>
- **Participant in workshops and intensives** with Israel Aloni (Israel Aloni, Sweden), 2023-2024 <https://www.sydneydancecompany.com/people/israel-aloni/>
- **Participation in a one-week intensive “Poetic Movement – working with the wisdom of the body”** with Steve Batts (Northern Ireland), as resident at BodyMeld Performance Research Academy 2023, Sofia, 15-19.05. 2023 <https://echoechodance.com>
- **Participation in a one-week intensive “Expanding Perceptions – tools for dance composition”** with Megan Bridge (USA), as resident at BodyMeld Performance Research Academy 2023, Sofia, 01-05.05. 2023 <https://www.thefidget.org/megan-bridge>
- **Participation in a one-week intensive “Movement and Voice Compositions”** with Paolo Chingolani (Italy), as resident at BodyMeld Performance Research Academy 2023, Sofia, 23-26.04.2023. <https://www.paololingolani.com>
- **Intensive Hod:** Dancer in a choreographic laboratory with Dani Cürns (UK), culminating in a presentation of the results from the creative research, Movement Laboratory „HOD“, Sofia, 18-28.04.23.

- **Participant in the performance „Everything or nothing”,** collaborative work with the creative collective Forced Entertainment (UK), RCCI Toplocentrala, Sofia, 01-04.04.23. <https://www.forcedentertainment.com>
- **Participation in a one-week intensive “Dancing speech, speaking dance”** with Zornitsa Stoyanova (USA/BG), as resident at BodyMeld Performance Research Academy 2023, Sofia, 13-17.03. 2023. <https://www.bodymeld.org>
- **Participation in a one-week intensive “Voice as Movement”** with Peter Sciscioli (USA), as resident at BodyMeld Performance Research Academy 2023, Sofia, 06-10.03. 2023. <https://movementresearch.org/people/peter-sciscioli/>
- **Performer in the immersive performative visual installation PRAXIS**, dir. Christian Bakalov, Sofia, 2023.
- **Participation in the dance performance Unreal**. Sofia, Bulgaria: choreographer Christian Bakalov, 2022.
- **And many others.**

II. CONTENTS OF THE DISSERTATION WORK

Introduction.....	4
--------------------------	----------

Chapter 1: CONCEPTUAL DIMENSIONS OF GESTURE: ETYMOLOGICAL, PSYCHOLOGICAL AND THEORETICAL ASPECTS.....	13
--	-----------

1.1. Identifying and Defining the Concept of „Gesture“.....	13
--	-----------

<i>1.1.1. Gesture and Movement: Beyond Physical Activity.....</i>	<i>16</i>
---	-----------

<i>1.1.2. Dialogue Between Internal and External.....</i>	<i>22</i>
---	-----------

1.2. Psychological and Neurological Aspects of Gesture in Cinema and Theatre.....	27
--	-----------

<i>1.2.1. Gesture as an Expression of the Inner State (Psychological Aspect)</i>	<i>27</i>
--	-----------

<i>1.2.2. Gesture as a Means of Body Awareness (Somatic Aspect).....</i>	<i>30</i>
--	-----------

<i>1.2.3. Gesture as a Means of Concentration and Presence (Cognitive Aspect).....</i>	<i>40</i>
--	-----------

<i>1.2.4. Behavioral Perception and Impact of Gesture (Neurological Aspect).....</i>	<i>48</i>
--	-----------

1.3. Theoretical Frameworks for Stage Expression.....	55
--	-----------

<i>1.3.1. Phenomenological Perspectives: The Body as Expressive Medium.....</i>	<i>56</i>
---	-----------

<i>1.3.2. The Body as Text: Post-structuralist and Semiotic Approaches.....</i>	<i>58</i>
---	-----------

<i>1.3.3. Unity of Body, Mind, and Spirit in Eastern Philosophies and Practices.....</i>	<i>62</i>
--	-----------

<i>1.3.4. Contemporary Theories of Body and Movement: Integration and Awareness.....</i>	<i>68</i>
--	-----------

1.4. Conclusions for Chapter 1.....	72
--	-----------

Chapter 2: ARCHETYPES, TRANSFORMATION AND CONTEMPORARY APPLICATION OF GESTURE IN CINEMA AND THEATRE.....	75
---	-----------

2.1. Gesture in Mythology and Rituality.....	75
---	-----------

<i>2.1.1. Myth as a Sacred Narrative.....</i>	<i>75</i>
---	-----------

<i>2.1.2. Ritual as a Transformative Practice.....</i>	<i>77</i>
--	-----------

<i>2.1.3. Concepts of Liminality. Sacred vs Profane.....</i>	<i>78</i>
--	-----------

2.2. Performative and Screen Art as Transformed Ritual.....	81
--	-----------

<i>2.2.1. Gesture in Theatre from Ritual to Stage.....</i>	<i>83</i>
--	-----------

<i>2.2.2. Gesture in Cinema: Screen Specificity and Directorial Signatures.....</i>	<i>102</i>
---	------------

2.3. The Digital Era and Challenges for the Integral Gesture.....	129
--	------------

<i>2.3.1. Gesture in the Age of Digital Reproduction.....</i>	<i>129</i>
---	------------

<i>2.3.2. The Gestural Repertoire – New Possibilities.....</i>	<i>131</i>
--	------------

<i>2.3.3. Challenges: Fragmentation, Alienation, and Loss of Presence....</i>	<i>133</i>
---	------------

<i>2.3.4. The Integral Gesture - The Link Between Body, Technology, and Consciousnes.....</i>	<i>136</i>
---	------------

2.4. Conclusions for Chapter 2.....	139
--	------------

Chapter 3: THE INTEGRAL GESTURE IN CONTEMPORARY ART.....	142
---	------------

3.1. Theoretical-Methodological Framework of the Research.....	142
---	------------

3.1.1 Projection of the Research Problem.....	144
3.1.2 Aim, Methodology, and Hypothesis of the Research.....	145
3.1.3 Organization and Parameters of the Research.....	146
3.2. Data and Evidence of the Research.....	150
3.2.1 Specifics and Development.....	154
3.2.2 Accommodation and Refinement.....	157
3.2.3 Emotional Impact on the Audience.....	159
3.2.4 Behavioral Perception	161
3.3 Methods and Exercises for Refining the Integral Gesture in Practice.....	164
3.3.1 Laying the Foundations: Body Awareness, Presence, and Connection.....	167
3.3.2 Working with Breath, Voice, and Energy.....	181
3.3.3 Improvisation, Space, and Relationality: Unfolding the Integral Gesture in Action.....	187
3.3.4 Integrative Methodologies and Approaches (Examples/Case Studies)	197
3.4. Conclusions for Chapter 3.....	205
 CONCLUSION.....	 207
CONTRIBUTIONS OF THE DISSERTATION WORK.....	210
 APPENDICES.....	 212
Appendix 1: Interview with Peter Sciscioli.....	213
Appendix 2: Interview with Julyen Hamilton.....	221
BIBLIOGRAPHY.....	238

FILMOGRAPHY.....249

LIST OF PUBLICATIONS BY THE DOCTORAL CANDIDATE

ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION WORK.....251

III. STRUCTURE OF THE DISSERTATION WORK

The dissertation work follows a **classical structure and content**, characteristic of this type of scientific research, consisting of an introduction, three chapters, conclusion, contributions of the dissertation research, list of tables, appendices, list of used and cited sources, filmography, and list of the author's publications on the topic of the dissertation work.

The **introduction** presents the concept of the research, justifying the relevance and scientific significance of the topic. Furthermore, the aim of the research, the scientific objectives derived from it, the object and subject of the research, the methodology, limitations, and the working hypothesis are formulated.

The first chapter of the dissertation work, titled „**Conceptual Dimensions of Gesture: Etymological, Psychological and Theoretical Aspects**“, lays the fundamental conceptual and theoretical foundations for understanding the **integral gesture**, a central concept for the entire study. The main goal here is to overcome reductionist and often fragmented definitions of gesture by proposing a multi-layered, interdisciplinary model. Chapter 1 deconstructs the notion of gesture as purely physical movement or a nonverbal sign and examines it as a complex **embodied phenomenon**, integrating etymological, psychological, neurological, and philosophical dimensions to reveal its essence in human expression and artistic creativity.

The research begins with the **identification and rethinking of the concept of 'gesture'**. Instead of limiting it to the visible form, the emphasis falls on its ability to express and engage the performer's **embodied consciousness**. Key characteristics such as intention, expressiveness, meaningful load, and contextuality distinguish it from ordinary movement. The analysis of its etymological roots (Lat. *gestus*, Gr. *χείρ*) reveals its deep connection with 'carrying' meaning, with action (*praxis*), with the actualization of potential (*energeia*), and with active, dialogical interaction with the world. Gesture is viewed not as a static sign, but as a **dynamic process of interaction** between the inner world and outer reality, involving cycles of internalization and externalization, often prompted by the desire for response and connection.

A subsequent significant focus is on the **psychological and neurological aspects** of gesture, especially in the context of theatre and cinema. Gesture is analyzed as an external expression of complex **inner states**, including both conscious and unconscious emotions, thoughts, memories, and intentions, summarized in the concept of the **"actor's subscore"**. Simultaneously, it is also a key means for developing **body awareness (somatic aspect)**. The sensory foundations (proprioception, kinesthesia, interoception), the subjective "body map," and ways of working with **body blockages or "armor"** through somatic practices, breath, and voice are examined. The **cognitive dimension** is also explored – how purposeful work with gesture cultivates **concentration and stage/screen presence**.

Methods like mindfulness, Sedona, Silva are analyzed, as well as the importance of mental rehearsal and the concept of the "witness" as a form of meta-awareness. Finally, the neurological bases of **behavioral perception and impact** of gesture on the viewer are examined. The role of **mirror neurons** in empathy (emotional and kinesthetic), the phenomenon of neural synchronization in shared experience, the foundations of **neuro-aesthetics and synesthesia**, as well as the inevitable influence of the **cultural context** on these processes are discussed.

To achieve a deeper understanding, the chapter integrates **broader theoretical frameworks**.

Phenomenology provides a framework for understanding the body as the center of experience and source of meaning, and gesture – as an **embodied knowing** and active creator of subjective space and time. **Post-structuralist and semiotic approaches** (Foucault, Barba, Deleuze & Guattari) illuminate the body as a socially constructed "**text**", a carrier of power and cultural meanings, analyzing concepts like bio-power, the "pre-expressive level," and the "Body without Organs". **Eastern philosophies and practices** (Yoga, Tai Chi, Qi Gong, Zen, Shamanism) offer valuable **holistic models** for the unity of body-mind-spirit and for working with vital energy through conscious movement and breath. Finally, **contemporary somatic practices** (Feldenkrais, Alexander, BMC, etc.) and approaches in contemporary dance and physical theatre are examined,

which emphasize awareness, processuality, integration, and the continuous expansion of methods for bodily expressiveness.

In summary, the first chapter builds a complex and interdisciplinary theoretical foundation for the integral gesture. It defines it as a multidimensional, embodied, dialogical, and contextual phenomenon, transcending traditional reductionist views. Through the synthesis of diverse psychological, neurological, philosophical, and practical perspectives, the chapter establishes the conceptual apparatus and core principles that will be used for analyzing the essence and applications of the integral gesture in the subsequent parts of the dissertation work.

The second chapter of the dissertation work, titled „**Archetypes, Transformation and Contemporary Application of Gesture in Cinema and Theatre**“, expands the investigation of the integral gesture by situating it within a broad cultural-historical and contemporary context. Building upon the conceptual, psychological, and neurological dimensions established in Chapter 1, this chapter traces the path of gesture from its **archetypal roots in myth and ritual**, through its **transformation in the performing arts** (theatre and cinema), to its contemporary application and challenges in the digital era. The central focus is on understanding gesture not merely as an expressive means, but as a **carrier of transformative potential** and a key element in the construction of meaning and experience.

The section dedicated to **gesture in mythology and rituality** lays the foundation for understanding its deep symbolic and psychological power. **Myth is viewed as a sacred narrative** that provides a framework of meaning and explains the origin and structure of the world and human experience. **Ritual**, in turn, is presented as a **transformative practice** – the embodied, formalized, and repetitive action that actualizes myth and aims to bring about change in the individual, the community, or their connection with the cosmos. Key anthropological and psychological concepts are introduced here. **Archetypes**, according to **Carl Gustav Jung**, are viewed as universal, innate patterns of experience that find expression in myths and are often activated through ritual gestures, connecting the individual with the collective unconscious. The concept of **liminality**, developed by **Victor Turner**, is analyzed as a transitional, unstructured state "between worlds," characteristic of ritual, where old identities dissolve and space opens for transformation and the emergence of **communitas** – a spontaneous sense of unity and equality. **Mircea Eliade's distinction between the sacred and the profane** illuminates ritual as a bridge between these two realities, and the ritual gesture – as a means of accessing the sacred, the source of power and meaning. In this context, the gesture in ritual is revealed not as an ordinary sign, but as a potent performative act, capable of channeling archetypal energies, facilitating passage through liminal states, and effecting profound psycho-spiritual transformation.

The following section explores **performative art as transformed ritual**, tracing how the functions and power of ritual gesture are transferred and reinterpreted in contemporary stage and screen arts.

The **analysis of gesture in theatre from ritual to the stage** shows that despite secularization and aestheticization, theatre retains its connection to ritual roots, functioning as a space for encounter, sharing, and potential transformation. The approaches of key figures in contemporary theatre are examined, who, albeit with different methodologies, use gesture as an instrument for achieving integration between body, mind, and consciousness, for cultivating authentic presence, and for provoking impact beyond the purely aesthetic. **Mikhail Chekhov**, with his "**psychological gesture**", seeks an outer expression of inner life and archetypal movements, connecting the physical with the unseen layers of the psyche. **Bertolt Brecht**, through the concept of **Gestus**, uses gesture as a social commentary, revealing power relations and ideologies, directing towards critical awareness. **Jerzy Grotowski**, with his "**poor theatre**", "**total act**", and the *via negativa* method, strives for ultimate psycho-physical dedication and overcoming barriers, bringing actor's work close to ritual discipline and self-sacrifice. **Eugenio Barba**, through "**theatre anthropology**", explores the "**pre-expressive level**" and develops the "**extra-daily technique**", seeking universal principles of bodily energy and presence that underpin stage effectiveness, similar to ritual

efficacy. **Marina Abramović**, through her **performances**, often involving extreme duration, endurance to pain, and interaction with the audience, directly uses ritual elements to explore the limits of the body and consciousness, creating intense, liminal experiences and energy exchange. **Phillip Zarrilli** integrates principles from **Eastern martial arts** and meditative practices to achieve psychophysical integration and conscious presence, cultivating the body as a sensitive and powerful instrument. These diverse approaches demonstrate how contemporary theatre and performance continue to explore the transformative potential of the integral gesture, drawing inspiration from ritual, psychological, and somatic sources.

The **transition to gesture in cinema** reveals a fundamental transformation, conditioned by **screen specificity and technological mediation**. While in theatre gesture unfolds in shared three-dimensional space and time, in cinema it is fragmented, framed, edited, and mediated by **cinematographic language**. The **camera, editing, sound, light, color, and scenography** cease to be passive recorders and become active "**gestures**" themselves, interpreting, constructing, and even creating the meaning of the actor's performance. The power of the **micro-gesture, captured in close-up**, gains immense significance. The **directorial signatures** of emblematic creators are analyzed to illustrate how this specific cinematographic language shapes the perception of gesture: **Antonioni** uses space, long takes, and slow tempo as gestures of alienation and stagnation; **Bergman** focuses on the extreme close-up of the face and

visual asceticism to explore psychological depths; **Fellini** constructs a world of surreal, carnivalesque image-gestures; **Tarkovsky** "sculpts in time" through long takes and spiritualized nature, creating metaphysical gestures; **Lynch** uses atmosphere, sound, and non-linearity as gestures penetrating the subconscious; **Jodorowsky** employs psychomagic, using shocking, ritualistic visual gestures for transformation. This analysis shows how cinema develops its own complex and mediated gestural system, requiring a specific approach to understanding.

The final main section of the chapter addresses the **digital era and the challenges for the integral gesture**. The advent of digital technologies radically changes the course, tools, and perception of the performing arts. **Gesture in the age of digital reproduction** is discussed, drawing a connection to **Walter Benjamin's concept of the loss of 'aura'**, and examining how digitalization affects the unique presence of the living gesture. **New possibilities and technologies** like **motion capture, virtual reality (VR), augmented reality (AR), and interactive installations** are explored. They open doors for expanding the gestural repertoire, creating hybrid realities, and new forms of interaction between performer and spectator. At the same time, the serious **challenges** posed by the advent of digital technologies are analyzed: the risk of **fragmentation** of attention and life under conditions of constant information flow; the potential for **alienation** from one's own body and senses due to excessive screen time; and the subsequent **loss of authentic presence**. Finally, the

question is raised about the need to search for a new "**integral gesture**" that consciously builds a **connection between body, technology, and consciousness**, using technologies not just for effect, but as a tool for exploring and cultivating embodiment and meaningful communication in the new conditions.

The conclusion to Chapter 2 summarizes the traced trajectory of the integral gesture – from its deep archetypal and ritual roots, through its complex evolution in theatre and cinema, to its current transformation in the digital environment. It highlights its enduring ability to carry meaning and effect transformation, but also emphasizes the urgent need for conscious strategies to preserve and cultivate its integrity – its connection with embodied consciousness, authentic presence, and direct communication – in the face of increasing technological mediation. This problematic prepares the transition to Chapter 3, which will offer concrete practical approaches and methodologies for working with the integral gesture in contemporary art.

The third chapter, “The Integral Gesture in Contemporary Art”, makes the crucial transition from theoretical reflection to the **practical application and validation** of the concept of the integral gesture. Building on the analysis of its conceptual dimensions (Chapter 1) and cultural-historical transformations (Chapter 2), this chapter aims to **bridge the gap between theory and practice**. It presents **empirical evidence** supporting the central hypothesis of the work and offers a **specific toolkit – methods and**

exercises – for the conscious cultivation of the integral gesture in contemporary performing and screen arts. In this way, the chapter fulfills one of the main tasks of the dissertation – to propose not only a theoretical model but also practically applicable approaches.

The chapter begins by defining the **theoretical-methodological framework** of the research in this part. It clarifies the **research problem – the identified fragmentation** between theory and practice in understanding and working with gesture, especially in the context of the digital era. It formulates the **main goal**: to develop, substantiate, and propose an integrated model and specific methodologies for understanding and cultivating the integral gesture. It confirms the **main working hypothesis**: The integral gesture, defined as a purposeful, expressive, and meaningfully charged embodied action, which is an expression of embodied consciousness and unfolds in a dialogue between the artist's inner and outer world, is subject to conscious cultivation through specific methods and exercises, leading to an expansion of expressive possibilities, deepening the connection with one's own body, consciousness and emotions, and achieving a more authentic, impactful stage/screen presence. It explains the **complex qualitative methodology**, which combines theoretical synthesis with **qualitative case study analysis** (in-depth interviews with Julyen Hamilton and Peter Sciscioli) and **embodied research**, based on the author's laboratory experience, as a bridge between abstract concepts and living artistic practice.

The following section presents and analyzes the **data and evidence** obtained through the application of this methodology. The analysis of the interviews with Hamilton and Sciscioli, treated as specific case studies, provides rich empirical data that illuminate the specifics and development of the integral gesture in practice. This data strongly confirms its **multidimensional nature**, exceeding simple sign function, and its **dialogical character** (connection with support, space, partner, audience), validating the first main hypothesis. The detailed analysis of the ways Hamilton (through Instant Composition) and Sciscioli (through "Voice as Movement") work with awareness, body, voice, impulse, and space, provides strong evidence supporting the second hypothesis – that **the integral gesture is subject to conscious cultivation** through specific, albeit different, methodologies.

The data also reveals that this cultivation process is not a linear acquisition of techniques, but represents a **dynamic process of accommodation (adaptation) and refinement**. As Hamilton describes through the metaphor of the spiral, working with the integral gesture involves constantly returning to fundamental themes and questions, but at a new, deeper level of understanding and embodiment. This is a **path towards self-knowledge and inner transformation**, where physical practice (awareness of support, releasing "armor") leads to psychological change (release from stress, greater authenticity), confirming the third working hypothesis.

Finally, the case study analysis sheds light on the connection between the cultivated **authentic presence** of the artist and its **emotional impact on the audience**. The data supports the fourth hypothesis, showing that the authentic, embodied state of the performer, achieved through work with the integral gesture, has the capacity to provoke significant **emotional and cognitive resonance in the viewer**. This impact is not achieved through manipulation, but through the creation of an open field for experience and direct, often pre-verbal, **'body-to-body' communication**. The mechanism of **behavioral perception** is analyzed, which includes not only cognitive decoding but also **empathic resonance** and direct physical (vibrational) impact (as emphasized by Sciscioli), realizing a complex psycho-physical dialogue between performer and viewer.

Based on the theoretical framework and empirical validation, the third, main section of the chapter offers **specific methods and exercises for refining the integral gesture in practice**. The presented toolkit is not an exhaustive catalogue, but a **purposeful selection of representative practices**, synthesized from various sources (work of key figures, somatics, Eastern traditions, the case studies of Hamilton and Sciscioli) and adapted/developed through the author's personal laboratory experience. The emphasis is on the **core principles**: awareness, wholeness, work with breath, energy, attitude, play, and experimentation.

In **conclusion**, the present dissertation work conducted an in-depth interdisciplinary investigation of the integral gesture,

establishing it as a complex, embodied, and dialogical phenomenon, fundamental to the performing and screen arts. Through the synthesis of theoretical perspectives from various fields and their validation via qualitative case study analysis and practical laboratory experience, the work developed a **holistic model** aimed at overcoming the **gap between theory and practice**. A key contribution is the presentation of a **specific toolkit of methods and exercises** for the conscious cultivation of the integral gesture. Its potential for achieving greater authenticity, presence, and depth in stage/screen expression, as well as for building a stronger emotional and behavioral connection with the audience, was demonstrated, taking into account the challenges of the digital era. The research contributes to a more holistic understanding of human expressivity and offers valuable resources for enriching contemporary artistic practice and pedagogy.

IV. CONTRIBUTIONS OF THE DISSERTATION WORK

Based on the provided text (summary, introduction, conclusions to chapters, methodology, conclusion), the main contributions of the dissertation work can be summarized as follows:

1. Theoretical Contribution:

- **Development and substantiation of the concept of the "integral gesture":** The work introduces and elaborates in detail the concept of the "integral gesture" as its key theoretical framework.
- **New perspective on existing theories and practices:** The work re-examines and interprets the work of key figures (Chekhov, Brecht, Grotowski, Barba, Abramović, Zarrilli, Lynch, Jodorowsky, etc.) and methodologies (Sedona, Silva, Body Sensing, Instant Composition, somatic practices) through the prism of the "integral gesture," revealing new connections and meanings.
- **Analysis of gesture in the digital era:** The work addresses the current challenges and opportunities that digital technologies (motion capture, VR, AR, interactivity) and virtual reality pose to bodily expression, authenticity, and presence. It offers reflection on the need for conscious integration of body, technology, and consciousness.

2. Practical-Methodological Contribution:

- **Bridging the gap between theory and practice:** The dissertation purposefully connects theoretical positions with living performance practice, offering not just a conceptual model, but also a **concrete toolkit** for work.
- **Proposal of methods and exercises:** A set of **practical methods and exercises** (based on a synthesis of various sources and personal laboratory experience) for the conscious cultivation of the integral gesture is developed and presented.
- **Validation through case studies and embodied research:** The methodology includes **qualitative case study analysis** (in-depth interviews with leading practitioners like Julyen Hamilton and Peter Sciscioli) and integrates **embodied research**, based on the author's personal laboratory experience, which imparts practical relevance and credibility to the proposed approaches.

In summary, the dissertation contributes by creating an **integrated theoretical model** of the "integral gesture," achieving significant **interdisciplinary synthesis**, bridging the **gap between theory and practice** through the development of **specific methodologies and exercises**, and addressing **current issues** related to the digitalization of the performing arts.

**V. LIST OF PUBLICATIONS BY THE DOCTORAL
CANDIDATE ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION
WORK**

1. **Barzakov, N.** (2024). *"Contemporary Interpretations of Mythology and Ritual in Film and Theatre"*, Ethnology of Time: Communities and Culture ISSN 1311-493X. 2024: 528-539.
2. **Barzakov, N.** (2023). *"New Approaches to the Stage Representation of Artistic Cultural Heritage "*, "The Multifaceted Science - Disciplina Variabilis" 2023 ISSN 2815-536X. 2023: 229-240.
3. **Barzakov, N.** (2023). *"New Approaches to the Psychology of Stage Presence "*, XXXII Proceedings of the 32nd International Scientific Conference for Young Researchers ISSN 1314-4669. 2023: 140-144.